

Рома Сибірна

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
доктор біологічних наук, професор,
професор кафедри кримінального права і процесу,

Андрій Сибірний

Львівський державний університет внутрішніх справ,
кандидат біологічних наук, доцент
кафедри менеджменту,

Олена Хомів

Львівський державний університет внутрішніх справ,
кандидат економічних наук, доцент
кафедри економіки та економічної безпеки

МІСЦЕ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

© Сибірна Р., Сибірний А., Хомів О., 2017

Розкрито вагоме значення судової експертизи у господарському процесі при доказуванні обставин особами для обґрунтування своїх вимог та заперечень. Особливу увагу потрібно приділити обґрунтуванню необхідності проведення відповідної судової експертизи та ретельному формулюванню питань, які будуть поставлені перед експертом.

Ключові слова: судова експертиза; господарський процес; експертний висновок; матеріали справи.

Рома Сибирная, Андрей Сибирный, Елена Хомив

МЕСТО СУДЕБНОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ В ХОЗЯЙСТВЕННОМ ПРОЦЕССЕ

Раскрыто существенное значение судебной экспертизы в хозяйственном процессе при доказывании обстоятельств лицами для обоснования своих требований и возражений. Особое внимание следует уделять обоснованию необходимости проведения соответствующей судебной экспертизы и тщательному формулированию вопросов, которые будут поставлены перед экспертом.

Ключевые слова: судебная экспертиза; хозяйственный процесс; экспертное заключение; материалы дела.

Roma Sybirna
Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University,
Department of Criminal Law and Procedure,
Sc. D., Prof

Andriy Sybirnyj
Lviv State University of Internal Affairs,
Department of management,
PhD, Associate Professor

Olena Khomiv
Lviv State University of Internal Affairs,
Department of Economics and Economic Security,
PhD, Associate Professor

PROPER PLACE OF JUDICIAL EXAMINATION IN ECONOMIC PROCESS

Reveals the critical importance of judicial expertise in economic circumstances proving process for individuals to justify their claims and objections. Particular attention should be paid to the need for proper grounding forensic examination and the careful wording of questions to be posed to the expert.

Key words: forensics commercial litigation, expert opinion, case materials.

Постановка проблеми. Судова експертиза є самостійним науковим напрямом, у межах якого розроблена загальна теорія і визначено її місце у системі наукового знання. Сьогодні вона є одним з основних засобів доказування обставин у провадженні справ із господарських спорів, оскільки у процесі здійснення правосуддя суд часто стикається з необхідністю встановлення обставин, дані про які потребують спеціальних досліджень та знань.

На практиці дедалі частіше у господарському процесі констатуються випадки, коли встановлення відповідних обставин чи фактів стає ключовим у процесі доказування. У зв'язку з цим, висновок проведеної судової експертизи має вагомe значення і, відповідно питання, що стосуються їх призначення та проведення, потребують поглибленого вивчення.

Аналіз дослідження проблеми. Для вирішення спорів у сфері господарської діяльності широко практикується використання спеціальних знань. У багатьох дослідженнях С. Солодженка, Н. В. Никитченко, Н. М. Кузьміна вивчено їх застосування для контролю якості продукції та правового регулювання цих процесів [4, 8]. У роботах Т. Кравчук, Є. Доніна, В. Настюк, В. Гончаренка та ін. висвітлені питання дослідження проблем у провадженнях про адміністративні правопорушення [2, 3]. Вивчення окремих елементів процесуальної форми ГПКУ та їх удосконалення розглядають роботи В. Беяневича, М. Мельника, Х. Соломчак, В. Романіва, А. Осетинського, Д. Притики [5–7].

До того ж потребують уваги питання щодо вивчення ролі судової експертизи у господарському процесі.

Мета роботи – розкрити значення, види та порядок призначення судової експертизи у господарському процесі.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 41 ГПКУ, для вирішення питань, що виникають під час вирішення господарського спору і потребують спеціальних знань, господарський суд призначає експертизу. Господарським процесуальним кодексом України, Законом України “Про судову експертизу”, Інструкцією про проведення судових експертиз та експертних досліджень

та “Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень”, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 та іншими нормативно-правовими актами регулюються правові, організаційні та фінансові основи судово-експертної діяльності, порядок призначення судових експертиз, організація проведення експертиз та оформлення їх результатів, права, обов’язки та відповідальність судового експерта.

Відповідно до п. 4 Інформаційного листа Вищого господарського суду України “Про деякі питання призначення судових експертиз” від 27.11.2006 р. № 01-8/2651 про призначення судової експертизи, виноситься ухвала, у якій, крім відомостей, передбачених ч. 2 ст. 86 ГПКУ, зазначаються:

- обставини справи, які мають значення для проведення судової експертизи;
- підстави призначення судової експертизи, зокрема, додаткової або повторної;
- організація або особа, якій доручається проведення судової експертизи;
- перелік питань, що потребують роз’яснення;
- мотиви, за якими відхилено пропозиції учасників судового процесу;
- місце знаходження предметів і документів, які мають бути досліджені;
- обов’язок експертної організації (експерта) надіслати копії експертного висновку сторонам згідно з ч. 1 ст. 42 ГПКУ.

В інструкції про проведення судових експертиз визначаються такі групи експертиз: криміналістична, ґрунтознавча, біологічна, екологічна із дослідження пестицидів, інженерно-технічна, економічна, товарознавча, автотоварознавча, оцінкова, експертиза охорони прав на об’єкти інтелектуальної власності, психологічна та мистецтвознавча.

Сьогодні у господарському процесі в Україні найчастіше практикується призначення таких судових експертиз, як: експертиза документів про фінансово-кредитні операції та економічну діяльність суб’єктів господарювання, об’єктів інтелектуальної власності (промислові зразки, винаходи, корисні моделі, знаки для товарів і послуг, фірмові назви тощо), якості товарів та виконаних робіт (товарознавча, автотоварознавча, будівельно-технічна експертиза тощо).

Відповідно до приписів ГПКУ, експертиза може бути призначена за ініціативою суду або за клопотанням однієї зі сторін у справі.

Під час складання клопотання про призначення тієї чи іншої експертизи потрібно звернути особливу увагу на обґрунтування необхідності проведення експертизи, оскільки на практиці суд часто відмовляє у задоволенні клопотання про призначення експертизи через її недоцільність.

В обґрунтуванні необхідності призначення та проведення експертизи потрібно зазначати, які обставини або факти може підтвердити експертиза. Відомі випадки, коли експертиза може підтвердити наявність чи відсутність складу цивільного правопорушення, зокрема, провину правопорушника, наявності заподіяння шкоди або причинний зв’язок між діями відповідача та їх наслідками.

Згідно із ч. 2 ст. 41 ГПКУ, питання, що мають бути поставлені перед судовим експертом, остаточно встановлюються Господарським судом. Учасники господарського процесу у конкретній справі мають право запропонувати Господарському суду питання, що їх потрібно роз’яснити під час проведення експертизи. Суд має повне право відхилити ці питання, мотивувавши свої дії.

Правильне формулювання питань, які виносяться на вирішення експертизи, важливе під час подання клопотання про призначення експертизи. Це демонструє і висловлювання давньогрецького філософа Платона, який зазначав: “Можливо відповісти на будь-яке питання, якщо воно поставлене правильно”.

Враховуючи практичний досвід, можна стверджувати, що саме поставлені питання багато у чому визначають кінцевий висновок експерта. Перед складанням питань, що будуть поставлені експерту, необхідно визначити предмет і характер експертизи. При цьому потрібно враховувати, що питання, які ставлять експерту, повинні:

- відповідати предмету й характеру експертизи;
- стосуватися обставин, що мають значення для вирішення справи;
- враховувати можливості проведення експертизи.

Завдання, які виконує експертиза, та орієнтовний перелік питань, що переважно ставлять експерту під час призначення судової експертизи, встановлює “Науково-методична рекомендація з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень”, затверджена наказом Міністерства юстиції України № 53/5.

Так, основним завданням експертизи об’єктів інтелектуальної власності є визначення властивостей об’єктів інтелектуальної власності, до яких належать об’єкти промислової власності, об’єкти авторського права і суміжних прав.

У результаті проведення експертом досліджень складається експертний висновок. Експертний висновок – це письмове викладення експертом відомостей про обставини, що мають значення для справи, встановлені експертом на підставі його спеціальних знань і отриманих у результаті проведеного дослідження матеріалів справи, яке ґрунтується на завданні, сформульованому в ухвалі суду про призначення експертизи.

Ст. 42 ГПКУ встановлює, що висновок судового експерта повинен містити докладний опис проведених досліджень, зроблені у результаті цих висновків і обґрунтовані відповіді на поставлені господарським судом питання. Висновок подається Господарському суду у письмовій формі, а його копії надсилаються сторонам.

Відповідно до “Інструкції про проведення судових експертиз”, висновок експерта оформляється на бланку експертної установи і підписується експертом, який проводив дослідження. Підписи у заключній частині засвідчуються експертною установою на кожній сторінці тексту заключних висновків. На кожне з поставлених питань повинна бути дана відповідь по суті або має бути вказано, з яких причин це неможливо. У разі недотримання цих вимог сторона може клопотати про відхилення судом висновку судового експерта.

Висновок експерта оголошується у судовому засіданні та не є обов’язковим для суду, а має бути досліджений разом з іншими доказами у порядку, передбаченому ст. 43 ГПКУ. Експерт має право після оголошення експертного висновку дати пояснення щодо його змісту.

Відповідно до роз’яснень Вищого арбітражного суду України “Про деякі питання практики призначення судової експертизи”, при перевірці й оцінці експертного висновку господарським судам необхідно з’ясувати:

- чи були допримані вимоги законодавства до призначення та проведення судової експертизи;
- чи не було обставин, які виключали б участь експерта у справі;
- компетентність експерта і чи не вийшов він за межі своїх повноважень;
- достатність наданих експертові об’єктів дослідження;
- повноту відповідей на порушені питання та їх відповідність іншим фактичним даним;
- узгодженість між дослідницькою частиною та підсумковим висновком судової експертизи;
- обґрунтованість експертного висновку та його узгодженість з іншими матеріалами справи.

У разі недостатньої ясності чи неповноти висновку судового експерта Господарський суд може призначити додаткову судову експертизу (ч. 3 ст. 42 ГПКУ). Вона може призначатись як з ініціативи суду, так і за клопотанням учасників судового процесу [1].

Під час дослідження висновку експерта у суду можуть виникнути сумніви щодо його достовірності, зокрема, через необґрунтованість висновку, суперечність його іншим матеріалам справи тощо. У таких випадках суд, відповідно до ч. 4 ст. 42 ГПКУ, може призначити повторну експертизу.

Висновок експерта є рівноцінним з іншими видами доказів, оскільки жоден доказ не має задалегідь установлені сили.

У результаті дослідження та оцінки експертного висновку суд може визнати його:

- повним та обґрунтованим і покласти в основу рішення;
- неповним або не чітким та зрозумілим і призначити додаткову експертизу;
- таким, що викликає сумнів у його правильності, та призначити повторну експертизу;
- таким, що не враховується під час винесення рішення, у разі непогодження суду з висновками експерта.

Якщо суд не погоджується з висновком експерта, він, відповідно до ч. 6 ст. 42 ГПКУ, має право відхилити цей висновок.

Мотиви відхилення висновку експерта, як і оцінку експертного висновку, суд повинен викласти у судовому рішенні.

Висновки. Враховуючи викладене, можна стверджувати, що судова експертиза, зокрема її призначення та проведення, відіграє важливу роль у господарському процесі під час доказування обставин особами, які беруть участь у справі, з метою обґрунтування своїх вимог і заперечень. Ініціюючи призначення судової експертизи, особливу увагу потрібно приділяти обґрунтуванню необхідності проведення відповідної судової експертизи, а також питанням, що будуть поставлені експерту. Висновок експерта не є остаточним та обов'язковим, а досліджується судом разом з іншими доказами у справі.

1. *Господарський процесуальний кодекс України*. – К.: Алерта, 2016. – 80 с. 2. *Експертизи у судовій практиці: наук.-практ. посіб.* / за заг. ред. В. Г. Гончаренка. – К., 2010. – 400 с. 3. *Кравчук Т. Види типових судових експертиз проваджень в адміністративному судочинстві* / Т. Кравчук // *Право України*. – 2016. – № 9. – С. 173–178. 4. *Никитченко Н. В. Правове регулювання державного контролю у сфері господарської діяльності: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 “Господарське право, господарсько-процесуальне право”* / Н. В. Никитченко: *Ін-т економіко-правових досліджень НАН України*. – К., 2015. – 40 с. 5. *Ніколенко Л. М. Деякі аспекти змісту та класифікації принципів господарського та процесуального права* / Л. М. Ніколенко // *Часопис Київського університету права*, 2009. – № 1. – С. 153–158. 6. *Прутика Д. Про стан здійснення судочинства господарськими судами* / Д. Прутика // *Право України*, 2006. – № 1. – С. 5–8. 7. *Романів В. Законодавчі прогалини процесуальної форми господарського процесуального кодексу України* / В. Романів, Х. Соломчак // *Підприємництво, господарство і право*, 2016. – № 8. – С. 47–51. 8. *Солодченко С. Самоконтроль за якістю продукції та недержавний нагляд за повноваженнями виробника* / С. Солодченко // *Підприємництво, господарство і право*. – 2016. – № 2. – С. 55–59.

REFERENCES

1. *Hospodars'kyu protsesual'nyy kodeks Ukrayiny [Commercial Procedure Code of Ukraine]*. Kiev: Alerta Publ, 2016. 80 p. 2. *Ekspertyzy v sudoviy praktytysi: Nauk.-prakt. posib. [Expertise in judicial practice, Nauk. and practical. guidances.]*. Za zah. Red. V. H. Honcharenka. Kiev, 2010. 400 p. 3. *Kravchuk T. Vydy typovykh sudovykh ekspertyz provadzhen` v administratyvnomu sudochynstvi [Types typical forensic examination proceedings in administrative courts]*. Pravo Ukrayiny, 2016. No 9. pp. 173–178. 4. *Nykytchenko N. V. Pravove rehulyuvannya derzhavnoho kontrolyu u sferi hospodars'koyi diyal'nosti: Dys. k. yu. n.: spets. 12.00.04 “Hospodars'ke pravo, hospodars'ko-protsesual'ne pravo” [Legal regulation of state control in the sphere of economic activity: Dis.: k. yu. n special. 12.00.04 “Economic law, economic and procedural law”]*. I-t ekonomiko-pravovykh doslidzhen` NAN Ukrayiny. Kiev, 2015. 40 p. 5. *Nikolenko L. M. Deyaki aspekty zmistu ta klasyfikatsiyi pryntsyypiv hospodars'koho ta protsesual'noho prava [Some aspects of the content and classification of economic principles and procedural law]*. Chasopys Kyivsk'oho universytetu prava, 2009. No 1. pp. 153–158. 6. *Prytyka D. Pro stan zdiysnennya sudochynstva hospodars'kymy sudamy / [On the state of the administration of justice commercial courts]*. Pravo Ukrayiny, 2006. No 1. pp. 5–8. 7. *Romaniv V. Zakonodavchi prohalyny protsesual'noyi formy hospodars'koho protsesual'noho kodeksu Ukrayiny [Legislative gaps procedural forms of economic Procedural Code of Ukraine]*. V. Romaniv, KH. Solomchak. Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo, 2016. No 8. pp. 47–51. 8. *Solodchenko S. Samokontrol` za yakystyu produktsiyi ta nederzhavnyy nahlyad za povnovazhennyamy vyrobnyka [Self-control product quality supervision and non-power producer]*. Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo, 2016. No 2. pp. 55–59.

Дата надходження: 9.03.2017 р.